

LA CARA OCULTA DEL SENSELLARISME

LA MIRADA DE LES DONES I LA NECESSITAT D'INCORPORAR UNA PERSPECTIVA FEMINISTA EN LA LLUITA CONTRA EL SENSELLARISME

“**Q**uan vaig ser al carrer no m'agradava dormir a la nit per la por al fet que un home em pogués agredir o violar”. Alice Sioux explicava això en una entrevista realitzada en el Lokal de Lola, un espai creat per l'associació “Lola No Estàs Sola” per a oferir un lloc segur, d'empoderament i d'escolta a les dones en situació de sensellarisme del barri de Nou Barris, a Barcelona. Alice és d'Algèria i viu a Espanya fa més de vint-i-cinc anys. Fa dos anys, després de ser desnonada del seu pis, es va veure en situació de carrer. Avui viu en un dels pisos del projecte feminista “Lola No Estàs Sola”. Ella és una de les moltes dones les històries de les quals són invisibilitzades.

Les dades senyalen que les dones i els seus fills són el grup de major creixement dins de la comunitat de persones sense llar en el context europeu. A Suècia, per exemple, entre 1993 i 2017, la proporció de dones en situació de

sensellarisme va augmentar del 17% al 38%. En 2017, a Irlanda, el 44% de les persones sense llar comptabilitzades eren dones. D'altra banda, a Anglaterra i a Escòcia, prop del 90% de les famílies monoparentals que van sol·licitar ajudes públiques per a persones sense llar en 2018 eren dones. A Espanya també s'ha identificat un augment del nombre de dones; representaven el 25% de les persones sense llar en 2020, enfront del 20% en 1999. No obstant això, aquestes dades són poc fiables atès que múltiples estudis han demostrat la incapacitat dels estats europeus per a determinar l'abast real de l'exclusió residencial que sofreixen les dones i que, segons l'experiència de les entitats que lluiten contra el sensellarisme femení, roman encara ocult. Clara Naya, coordinadora del projecte “Lola No Estàs Sola” d'empoderament per a dones en situació de carrer a Barcelona va apuntar en una entrevista que les dades no són

Font: Mar Soriano

veritables perquè “no estem sent capaces d'accedir a les dones en situació de sensellarisme”, i la pregunta és per què?

Membres de l'OCDE¹ han començat a identificar aquesta creixent incidència del "sensellarisme ocult", en referència a les persones que no apareixen en les estadístiques oficials sobre persones sense llar, i que afecta amb més freqüència a les dones. Existeix, per tant, una clara necessitat de realitzar un cens amb dades precises i actualitzades del nombre de dones que sofreixen exclusió residencial per a visibilitzar el sensellarisme femení. El problema de la desinformació s'inicia en l'absència d'una definició harmonitzada i completa del que s'entén per “sensellarisme”. La FEANTSA² va

establir en 2005 una classificació del sensellarisme entès com un fenomen ampli, i que va més enllà de viure directament al carrer, distingint quatre tipologies de sensellarisme (ETHOS): persones sense sostre (1)-dormint al ras o pernoctant en albergs-, persones sense habitatge (2) -en centres i refugis com els CIEs³-, persones que resideixen en habitatges insegurs (3) -espais ocupats o que viuen sota l'amenaça de violència de familiars o parella o acolliments temporalment per familiars o amigues/us- i finalment, els qui resideixen en habitatges inadequats (4) -cases d'estructura temporal o barraques o en situació de pobresa energètica-.

Múltiples recerques adverteixen que és imprescindible que els estats apliquin tant en

¹ Organización para la Cooperación y el Desarrollo Económicos (OCDE). <https://www.oecd.org/acerca/>

² European Federation of National Organisations Working with the Homeless. <https://www.feantsa.org/en>

³ Centre d'Internament d'Estrangers (CIE) d'Espanya.

les estadístiques d'enumeració com en les estratègies contra el sensellarisme, una definició àmplia del que s'entén per no tenir una llar. Aquesta petició es basa en el fet que és en les últimes categories (3 i 4) - precisament les més invisibilitzades i de les quals existeixen menys dades- en les quals el nombre de dones és notablement major. No obstant això, en el context europeu, es continuen comptabilitzant a les persones sense llar sobre la base de criteris centrats en les categories més visibles del sensellarisme (1) i usant metodologies i tècniques d'enumeració que infrarrepresenten a les dones en situació de carrer, com és el cas dels recomptes nocturns als carrers. Aquestes estadístiques dels diferents països europeus ignoren les particularitats de ser dona al carrer i la inherent diferència entre homes i dones en la manera d'arribar i de reaccionar al sensellarisme en la nostra societat.

Estudis a nivell europeu demostren que les dones són menys propenses a acudir als albergs i al carrer, preferint primer buscar solucions d'allotjament amb amics i famílies. D'altra banda, les dades clarament suggereixen que el sensellarisme familiar afecta majorment a dones soles amb fills al seu càrrec. Aquesta situació està estretament relacionada amb la violència domèstica i la marginació econòmica. En el cas de les dones que han sofert violències masclistes, i que es troben en refugis o serveis similars, es categoritzen en els estudis estadístics com a "víctimes de violència de gènere" i no com a dones en situació de sensellarisme, la qual cosa oculta, de nou, aquesta realitat. Més encara, en gran part d'Europa, les dones continuen sofrint formes d'exclusió de l'habitatge a un ritme major que els homes. A

Espanya, les dones presenten majors dificultats, tant en l'accés com en el manteniment de les despeses aparellades a l'habitatge a causa de la seva inferior integració en el mercat laboral. Dades relatives a Barcelona, indiquen que el 65% de les persones que acudeixen a la recerca d'ajuda a la plataforma d'afectats per la hipoteca són dones (PAH 2018). Així mateix, segons dades de l'Enquesta sobre Integració i Necessitats Socials de 2018, les llars liderades per dones en els quals aquestes són les sustentadores principals o és l'única, efectivament tenen majors dificultats per a fer front als costos derivats de l'habitatge, així com majors nivells de pobresa energètica.

Les principals organitzacions locals especialitzades en aquesta àrea a la ciutat de Barcelona, coincideixen amb el diagnòstic que el sensellarisme femení és un fenomen afectat per causes estructuralment diferents al masculí i amb dificultats afegides en relació al gènere i també al seu rol social. En una conferència sobre el sensellarisme femení Clara Naya va declarar que "la situació de carrer és una versió superlativa del que vivim en la nostra societat, i que per tant el masclisme, la invisibilització i les violències cap a les dones, així com, les diferents vulnerabilitats que sofrem, al carrer es magnifiquen", per tant és un reflex augmentat de la situació de desigualtat de gènere existent en la nostra societat. Les dones es veuen especialment afectades per factors de risc i vulnerabilitat relacionats amb la pressió, els abusos sexuals, la violència de gènere o la prostitució. En aquest sentit, en l'entrevista esmentada, Alice Sioux va compartir: "em feia por dormir a les nits, dormia pel dia i em passava les nits caminant, estant en espais oberts, en llocs amb turistes com les Rambles.

Al principi dormia a la platja fins al migdia, després quan va començar la calor m'anava al parc de la Ciutadella per a descansar durant el dia. Les dones estan amagades i soles". Davant la gran exposició que implica trobar-se dormint al carrer com a dona i la por que suposa, moltes s'amaguen per a dormir el que suposa que no siguin visibles en els recomptes nocturns que s'usen per a comptabilitzar a aquest col·lectiu.

A Barcelona, les dones representen un "15%" del col·lectiu visible de persones en situació de sensellarisme. Cada nit, 117 dones dormen als carrers de la ciutat. En el centre Assís -que atén persones sense llar-, van rebre en 2018 a un 40% més de dones que l'any anterior. Aquest mateix any van dur a terme una enquesta interna que va determinar que les principals causes del sensellarisme femení de les dones enquestades estan relacionades amb ruptures sentimentals i violència de gènere. Van constatar també que gran part d'aquestes dones acaben dormint al carrer com l'última fase d'un llarg procés de violència, pèrdues i privacions i que pel fet de ser dones, arriben en pitjors condicions al carrer; per la posició de desavantatge en la societat, l'exposició constant a la violència i una major estigmatització.

Un estudi basat en una entrevista a 132 dones sense llar de Madrid, conduït en 2016 per la Dra. Sonia Panadero, va determinar que al llarg de la seva història, el 52% de les mateixes havien sofert agressions físiques en l'edat adulta, el 32% agressions sexuals, el 56% violència de gènere i el 48% havia efectuat algun intent de suïcidi. En altres països, dades similars manifesten l'existència d'aquesta

violència en la major part de les dones en situació de carrer. Una recerca realitzada a Irlanda en 2015, va revelar que el 92% de les dones entrevistades -totes elles ateses en recursos dirigits a persones sense sostre-havia sofert alguna forma de violència física o abús de caràcter sexual. Un altre estudi realitzat per l'ONG Crisi a Anglaterra revelava que un 58% de les dones en situació de carrer van ser intimidades o amenaçades de manera violenta entre 2016 i 2017. La història d'Alice reflecteix la violenta realitat de moltes dones, perquè durant el període que va estar en situació de carrer va arribar a sofrir un intent de violació; "la primera vegada que vaig dormir a la nit, i cap a les tres de la matinada, vaig sentir com obrien la tenda de campanya on estava i em cridaven pel meu nom. Era un conegut que dormia en la mateixa zona. En aquest moment vaig pressentir una cosa dolenta i vaig tancar la botiga. Llavors es va ficar i em va tapar la cara, em va posar boca avall i em va començar a escanyar. Just quan anava a perdre la consciència, de la por de pensar que volia abusar de la meva, servei forces d'on no sabia que tenia, vaig xisclar el més fort que vaig poder i ell es va anar corrent. Vaig veure un cotxe de policia i els vaig explicar però no em van fer cap cas, em van tractar de boja, ni em van portar al metge, dient-me que era un tràmit molt llarg que no valia la pena."

Pel que fa a l'estat de salut i les necessitats sanitàries també existeix una diferenciació perquè les dones sense llar tenen més problemes de salut que les dones que no pateixen exclusió residencial, i que els homes que es troben igualment en situació de carrer. Estudis europeus reflecteixen que els índexs de mortalitat són més alts en dones que en homes, el fet de ser al carrer multiplica per 7 la

mortalitat en homes i per 11 en dones. Pel que fa a la salut sexual, existeixen poques dades però en relació a les violències, Clara entén que “les dones que es troben en situació de carrer, davant la por a les possibles violacions, acaben desconnectant-se del seu propi cos, no tenen relacions sexuals triades en una forma saludable i això repercuteix en la seva salut ginecològica. Moltes de les dones que hem conegut presenten hemorràgies, infeccions...”.

Existeixen encara més violències específiques associades al rol de gènere imposat a les dones en les estructures patriarcals de la nostra societat. Quan s'enfronten, per exemple, a la falta de llar, les dones deixen de costat la seva salut, ja que la cerca d'habitatge, menjar i roba per a elles mateixes i, en molts casos, per als seus fills i filles es converteix en la prioritat, perquè s'entén que han de ser elles els qui s'encarreguin. Clara va apuntar sobre això que “la pèrdua de l'habitatge tant a nivell social com emocional, es viu per part de les dones de forma molt diferent als homes, per la nostra socialització respecte a la llar.”. També va comentar el fet que moltes dones en situació de sensellarisme són jutjades en relació a la seva maternitat i són poc inclinades a sol·licitar ajudes socials per por de que se'ls pugui retirar la custòdia. Afirmant que a la majoria de les dones que assisteixen al “Lokal de Lola” se'ls ha retirat la custòdia de les seves criatures, especialment a les dones embarassades en situació de carrer. A Alice li van retirar la custòdia del seu fill i les seves dues filles fa nou anys; “a la més petita no la conec perquè me la van retirar quan era un bebè, a l'hospital. Van volar amb ella perquè no tenia un sostre fix. Jo estava en una habitació i em van dir que si estava en bones condicions me la retornarien però al no poder pagar em

van tirar i no me la van donar. [...] Si la busco ara em poden penalitzar perquè no és major d'edat. Quan em van llevar als meus fills vaig estar cinc mesos amb depressió. [...] M'ho van pintar com que era la meva culpa, em van traumatitzar. [...] Et piquen, et fan sentir que ets la responsable, no em vaig sentir alleujada fins que vaig tornar a veure'ls”. Això va afectar greument la seva salut mental, problema que es va magnificar quan es va trobar en situació de carrer.

Després d'analitzar les diferents dades, estudis, experiències personals de les dones en situació de sensellarisme i les entitats que les atenen, queda clarament afirmada l'existència del sensellarisme femení -malgrat la fatídica falta de dades-. També es constaten les greus vulneracions de drets que sofreixen, específicament, les dones que es troben en aquesta situació. No obstant això, en el context institucional, aquestes diferències per raó de gènere no han estat identificades ni estudiades, la qual cosa per tant assenyala, que no es disposa de recursos que ofereixin una solució adequada i específica per a protegir efectivament els drets de les dones sense llar. L'evident falta d'informació i comprensió les manté invisibilitzades per una societat masclista que les rebutja i les ignora. La invisibilització és a més una altra forma de violència estructural perquè en l'actualitat, la majoria dels serveis que atenen persones sense llar estan profundament masculinitzats tant metodològica com estructuralment. A més, s'enfoquen únicament en la realitat dels homes, sense tenir en compte les vulnerabilitats associades al sensellarisme femení -i per descomptat, sense considerar les realitats de les dones migrades que sofreixen

sensellarisme, i són jutjades sota una triple discriminació-.

Com s'ha assenyalat, s'enfronten a moltes desigualtats i problemes de salut que han d'abordar-se mitjançant polítiques i programes específics. També, en relació amb l'exposició a les violències sexuals, és crucial que puguin comptar amb espais de seguretat no mixtos. Com que quan arriben als recursos per a persones sense llar es tornen a trobar amb espais on fonamentalment hi ha homes i on es reproduïxen hostilitats i violències. Referent a això, Alice va comentar que diverses conegudes havien sofert agressions en dutxes de centres d'assistència a persones sense llar mixtos.

D'altra banda, les respostes impulsades per a afrontar el sensellarisme femení són, sovint, intrínsecament sexistes, especialment quan una dona no viu en el paper esperat de mare, esposa o cuidadora. Existeixen proves que, fins i tot en alguns dels sistemes d'assistència social i de persones sense llar més avançats d'Europa, tenen lloc respostes sexistes i culturalment influenciades al sensellarisme de les dones. En relació amb aquest punt, cal assenyalar que múltiples organitzacions denuncien les indiscriminades quitacions de custòdia a Catalunya -on la DGAIA realitza el 40% de les retirades de tot el país- i que se centren en les criatures de dones migrades que es troben en situació d'exclusió residencial sense oferir-los una alternativa residencial perquè puguin mantenir als seus fills i filles. Clara va indicar, a més, que s'han trobat casos en els quals les filles les custòdies de les quals es van retirar de les seves mares per patir sensellarisme, han acabat també sofrint

situacions d'exclusió residencial, la qual cosa suggereix un greu problema per un sistema que no és capaç d'aportar solucions que protegeixin efectivament les filles i no criminalitzin a les seves mares per no comptar amb una bona situació econòmica.

Les entitats adverteixen que, rebre un acompanyament intensiu i continuat, així com, recuperar xarxes socials són els factors més valorats per elles. Destaquen com a essencial que s'inclogui una perspectiva feminista tant en la prevenció, com la detecció i en la posterior resposta al sensellarisme. Només amb aquesta mirada serà possible visibilitzar-les i crear recursos que permetin accedir i respondre al sensellarisme femení -per exemple, realitzant recomptes en serveis de dia i no nocturns i oferint centres d'atenció no mixtos-. Cal destacar, que no es tracta només d'espais diferenciats sinó també d'una atenció diferenciada que tingui present les especificitats del sensellarisme femení. En aquest sentit, recalquen la necessitat d'incloure una formació en perspectiva de gènere a les treballadores i treballadors que atenen les persones en situació de sensellarisme perquè no es perpetuïn les violències.

“Les dones arriben al Lokal de Lola amb un procés de desvaloració personal i molt deteriorada la seva identitat. És per això que cal posar a la dona en el centre de la intervenció i acompanyar-la en el seu apoderament des d'una mirada feminista.”, això va ser manifestat per Clara davant la frustració per la falta de recursos específics en les respostes al sensellarisme femení. Al “Lokal de Lola” acudeixen moltes dones a la

recerca d'un lloc on no sentir-se jutjades, on poder estar tranquil·les, i oblidar. Alice va concloure l'entrevista assenyalant els motius pels quals se sent còmoda amb les "Lolas"; "no et jutgen, els assistents socials et piquen, És demanarà ajuda i sals plorant, et qüestionen la teva vida, com si fossis una nena petita. Aquí ets lliure de comptar o no, les teves coses. Et donen suport i si poden et

donen solucions. No et fan sentir culpable, ni insinuen que el teu t'has buscat aquesta situació."

Mar Soriano Marfa,
voluntària d'atenció a persones sense llar i encarregada de l'associació @mes.humans.

Publicat per:

**Asociación para las
Naciones Unidas
en España**
United Nations Association of Spain

Vía Laietana, 51, entlo.3ª. 08003 Barcelona
Tels.: 93 301 39 90 – (31 98) Fax: 93 317 57 68
e-mail: info@anue.org

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Institut Català
de les Dones**

Referencies:

The Women's Homelessness in Europe Network Website. (2018, February 21). Women's Homelessness in Europe Network. <http://womenshomelessness.org/>

L., L., & L. (2020). Lolanoestassola.org – Mujeres sin hogar. LolaNoEstasSola. <https://lolanoestassola.org/>

Arrels, E. (2018). En la Unión Europea. Arrels Fundació. <https://www.arrelsfundacio.org/es/personas-sin-hogar/problematika/europa/>

INE / La organización estadística en España / Inventario de Operaciones Estadísticas / Inventario actual / Ficha IOE actual: 30454. (2012). INE. <https://www.ine.es/dyngs/IOE/es/operacion.htm?numinv=30454>

Arrels, E. (2020). En la Unión Europea. Arrels Fundació. <https://www.arrelsfundacio.org/es/personas-sin-hogar/problematika/europa/>

- Busch-Geertsema, Volker, Benjaminsen, Lars, Hrast, Masa Filipovic et al. (1 more author) (2014) Extent and Profile of Homelessness in European Member States : A statistical update. Research Report. FEANTSA , Brussels.
- Domergue, M., Derdek, N., Vaucher, A.C., de Franclieu, L., Owen, R.; Robert, C., Spinnewijn, F. and Uhry, M (2015) An Overview of Housing Exclusion in Europe: 2015 (Paris: Foundation Abbe Pierre).
- Bretherton, J. (2016). Reconsidering Gender in Homelessness. Reconsidering Gender in Homelessness. Published.
- Hansen Löfstrand, C. and Quilgars, D. (2016) Cultural Images and Definitions of Homeless Women: Implications for Policy and Practice at the European Level, in: Mayock, P. and Bretherton, J. (Eds.) Women's Homelessness in Europe. (London: Palgrave Macmillan).
- Bretherton, J. and Mayock, P. (2016) Introduction, in: Mayock, P. and Bretherton, J. (Eds.) Women's Homelessness in Europe. (London: Palgrave Macmillan).
- Pleace, N., Fitzpatrick, S. Johnson, S., Quilgars, D. and Sanderson, D. (2008) Statutory Homelessness in England: The Experience of Families and 16-17 Year Olds (London: Department of Community and Local Government).
- Busch-Geertsema, V., Benjaminsen, L., Filipovič Hrast, M. and Pleace, N. (2014) Extent and Profile of Homelessness in European Member States: A Statistical Update (Brussels: FEANTSA).
- Johnson, G., Ribar, D. C. and Zhu, A. (2017) Women's Homelessness: International Evidence on Causes, Consequences, Coping and Policies, Melbourne Institute Working Paper Series. (Melbourne: University of Melbourne).
- Mayock, P., Sheridan, S. and Parker, S. (2012) Migrant Women and Homelessness: The Role of Gender-based Violence, European Journal of Homelessness 6(1).
- Shinn, M. (1997) Family Homelessness: State or Trait?, American Journal of Community Psychology 25(6).
- Reeve, K. with Goudie, R. and Casey, R. (2007) Homeless Women: Homelessness Careers, Homelessness Landscapes (London: Crisis).
- Pleace, N. (2016) Exclusion by Definition: The Underrepresentation of Women in European Homelessness Statistics, in: Mayock, P. and Bretherton, J. (Eds.) Women's Homelessness in Europe. (London: Palgrave Macmillan).
- Baptista, I. (2010) Women and Homelessness, in: E. O'Sullivan, V. BuschGeertsema, D. Quilgars and N. Pleace (Eds.) Homelessness Research in Europe. (Brussels: FEANTSA).
-

Jones, A., Bretherton, J., Bowles, R. and Croucher, K. (2010) The Effectiveness of Schemes to Enable Households at Risk of Domestic Violence to Remain in Their Own Homes (London: Communities and Local Government).

Watson, S. (2000) Homelessness Revisited: New Reflections on Old Paradigms, Urban Policy and Research 18(2).

Löfstrand, C. and Thörn, C. (2004) The Construction of Gender and Homelessness in Sweden, Open House International Journal 29(2).

Vázquez, J.J. y Panadero, S. (2019). Suicidal Attempts and Stressful Life Events Among Women in a Homeless Situation in Madrid (Spain). American Journal of Orthopsychiatry. JCR 2017: 1,531.

Panadero, S. (2016). MUJERES SIN HOGAR EN MADRID. UN ESTUDIO LONGITUDINAL. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5523900>

Sales, A. (2015). How many homeless people live in Spain? Incomplete sources and impossible predictions. Department of Political Sciences, Pompeu Fabra University. Published.

OECD Affordable Housing Database. (2020). HC3.1 HOMELESS POPULATION. <https://www.oecd.org/housing/data/affordable-housing-database/>

European Social Policy Network (ESPN). (2019). Fighting Homelessness and Housing Exclusion In Europe. A study of national policies. European Commission.

Arrondo, M., & Bosch, J. (2018). La exclusión residencial en España. Fundación FOESSA.